

vagy a késztermékkel szorosan kötődő iparok voltak túlsúlyban, azon nem csodálkozhatunk. Mégis inkább egy polgári iparág, az ötvösség adhat tájékoztatást a kézművesség színvonaláról. A Debrecenben 1609-ben felbukkanó Makai Pál ötvös, a legtöbbit foglalkoztatott mester volt, aki az 1610-es években a város számára is sokat dolgozott. 1637-ben bekövetkezett haláláig munkájával – és feltehetőleg vagyonával – társadalmi megbecsülést szerzett magának: többször volt szenátor és esküdtbíró. Az iparéletnek a kor színvonalán álló fejlettségét támasztja alá a török iparúzóknak megtelepedése is. Azzal pedig, hogy Kendi Gábor „szabad nemes csapat parancsnoka” 1658-ban a makóiakon „egy szép paplant, egy végh patiolatot, úrasszonynak valót, egy szép ruhabélést, egy selyem cövet hamu színűt, egy vörös fejtőt, két végh bulia vásznat, egy foszlánt, két bokor karmazsin csizmát kapczástul” kívánt megvenni, azt látjuk bizonyítottan, hogy a város gazdasági ereje a későbbiekben sem csökkent. Viszonylagos jólétben érte meg a felszabadító háborút, amellyel új fejezet kezdődött Makó és iparának történetében.

Fejér Gábor

Rákóczi emlékmű az abdai hídnál

Győr a „folyók városa”, de gyakran úgy is emlegetik, hogy a „három folyó városa”, mert itt ömlik a Mosoni-Dunába a Rába és a Rábca. A régi Győr vármegye címerében ott találjuk a három folyó ezüst pólyáját, rajta a felírás: Duna, Rába, Rábca. A három folyó ezüst szalagja ékesíti Győr város címerét is.

Az a fontos nyugat-keleti útvonal, amely Budapestet Béccsel, illetve hazánkat Közép- és Nyugat-Európával összeköti, Győrnél lépi át a Kisalföld két jelentős folyóját, a Rábát és a Rábcat. A Rábát a régi útvonal a város belsejében íveli át három, az új útvonal pedig a település nyugati szélénél a negyedik híddal. Az ország első villamosított, kétvágányú vasútvonala ugyancsak a város keleti szélén keresztezi a Rábát.

Mindkét fontos útvonal Győrtől 4,5 km-re nyugatra, Abdánál éri el a Rábcat. A bécsi út és a Rábca kereszteződésénél már 1208-ban vámszedőhely volt. A XVI. századtól jelentősége növekedett. A győri káptalan itt hídvámost szedett, ami tekintélyes hasznot jelentett számára. Később kocsmát is építettek, ahol a káptalan a saját borát mérette, ami ugyancsak növelte a hasznot. Az út fontossága miatt a vármegye a hídfőt 1588-ban sáncokkal is megerősítette. Az őrseget Abda község látta el tüzelővel, ezért a község mentesült a királyi adók alól. Az erősséget a törökök többször feldúlták, majd Rákóczi kurucái 1704-ben lerombolták.

A régi átkelőhelyen ma két híd áll egymás mellett. A mai út egy modern hídon vezet keresztül, de mellette pár méterre ott áll a régi, keskenyebb betonhíd is, amit rövid útszakasszal kitérőnek, autós pihenőnek használnak. A régi híd nyugati, abdai oldalán emlékmű áll, amelyet a mai gyors és zsúfolt közlekedés miatt sokan észre sem vesznek. Az emlékmű a következő történetet örökíti meg.

Az 1700-as évek elején Magyarország alkotmányát Lipót császár nem tartotta meg, hanem önkényuralmat gyakorolt. II. Rákóczi Ferenc ekkor Sáros megyei birtokain gazdálkodott, de nem nézhette közönyösen az ország állapotát. Levéllel fordult XIV. Lajos francia királyhoz, hogy a magyarság ügyének támogatására megnyerje. Rákóczi levelezését elárulták, ezért 1701. április 18-án elfogták és a bécsújhelyi börtönbe vitték.

Amikor vértres lovasokkal körülvett kocsija az abdai Rábcáhidhoz érkezett, egy halász éppen egy szép, nagy harcsát fogott, amit nagy tisztelettel Rákóczinak ajándékozott. Rákóczit meghatotta a magyar nép hűsége, ragaszkodása. Elfogadta az ajándékot, kezébe vette a harcsát és a következő szavak kíséretében visszadobta a Rábcába: „*Magyarok nagy Istene, add vissza szabadságomat, ahogy én visszaadom ennek a balnak a szabadságát!*”

Az egyszerű emlékmű ezt az eseményt örökíti meg. Fehér mészkőből készült, amelyet permkori vöröshomokkő foglal keretbe. Rákóczi valóban rövidesen megszabadult a rabságból, Lengyelországba menekült, majd hazatérve a magyar szabadságharc élére állott.

Dr. Göcsei Imre

Vályi András, az első magyar honismereti lexikon írója¹

A magyar nyelv, irodalom és földrajz jeles képviselőjének, Vályi Andrásnak születési évfordulóján helyezzük el alkotásainak szellemi emlékművének az emlékezés virágait. Mintha ma is – mint annak idején – méltatlanul bánnánk vele. Igaz, nevét a nagyobb irodalomtörténetek megemlítik, de minden helyen számon kell tartanunk, érdemei megkövetelik, alkotásai igénylik.

Hármas elsősege mutatja azt a széles kört, amelyben tevékenykedett. Ő írta az első *magyar nyelvű levelező könyvet*, mely mű a kereskedelmi levelezésnek és azok iratmintáinak az alapműve. Ő írta az első *magyar nyelvű földrajzi lexikont* Magyarországról, s ezzel a hazai honismeret első átfogó művét bocsátotta ki. Ő volt a magyar egyetem első *magyar nyelv- és irodalom professzora*, akit 28 éves korában neveztek ki erre a tisztre.

Vályi életének sikerei, kudarcai

Vályi András 1764. november 30-án született Miskolcon, és fiatalon 1801. december 2-án halt meg Pesten. Egyszerű protestáns családból származott. Apja csizmadia mester volt.² A jó fejű gyermeket a szülők prédikátornak szánták, de neki ehhez nem volt sem ereje, sem tehetsége. Ezért inkább tanári pályára lépett.³

Iskoláit Miskolcon és Lőcsén végezte, s a legkiválóbb tanulók közé tartozott. Nagy nyelvismeretre Lőcsén tett szert, ahol az egyéb tudományok elsajátítására is kedvező lehetőség volt. Akkoriban a német egyetemekről hazakerült tanárok a humán tárgyakon kívül sikeresen tanították a természettudományokat, a gazdasági ismereteket s a nyugat-európai nyelveket. Vályi tanulmányai során olyan nyelvismeret birtokába jutott, hogy anyanyelvén kívül latinul, németül, szlovákul, franciául és olaszul is beszélt. Akkor elismerésben volt része, hogy tanulmányai befejeztével nem engedték el Lőcséről, hanem 1787-ben az ottani nemzeti iskolához nevezték ki tanítónak.⁴ Osterlam Efraim magántanár, ki a lipcei egyetem szellemiségét képviselte, segítette képessége kibontakozásában.

Lőcsén ismerte őt meg Kazinczy, ahogyan ezt a Magyar Pantheonban leírja. „Én ismerkedtem meg vele Lőcsén, ahol német nyelvet tanult. Osterlam nagyon magasztalta, s protestánsra lévén szükségem a kassai normális iskolánál... őt hívtam meg...”⁵ Mikor Sikur András eltávozott Kassáról, Vályi lett a nemzeti iskola tanítója.

¹ Részlet a Miskolci Lévy József Közművelődési Kör 1989. november 28-án, Vályi András születésének 225. évfordulóján tartott megemlékező előadásából (Szerk.)

² *Kazinczy Ferenc*: Magyar Pantheon. Bp. é. n. 304. old.

³ *Batizi László*: Vályi András élete és munkái Bp. é. n. 304. old.

⁴ *Kemény György*: Vályi András egyetemi előadásainak planuma.

⁵ *Kazinczy Ferenc*, 1935. 223. old.

⁶ *Kazinczy Ferenc*: I. m. 304. old.